

С. М. Запрудскі. **Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930 гады**. Мінск : БДУ, 2013. 367 с.

Праблема моўнай спадчыны беларускага народа атрымала шырокае адлюстраванне ў айчыннай лінгвістыцы. Даследаванне мовазнаўчых і гісторыка-культурных крыніц 1920–30-х гг., шляхоў развіцця беларускай літаратурнай мовы, асноўных напрамкаў нармалізатарскай работы, асвятленне ролі вядомых беларускіх дзеячаў у гэтым працэсе адбывалася ў аспекце вывучэння тэорыі станаўлення беларускай літаратурнай мовы на грунтоўнай навуковай глебе.

Сістэматызаваць гэту спадчыну, апісаць напрамкі развіцця лінгвістычнай думкі ў Беларусі на працягу 1920–30-х гг., падвесці навуковы падмурак для мовазнаўчай і публіцыстычнай работы навукоўцаў канца XX – пачатку XXI ст. паставіў за мэту С. М. Запрудскі ў сваім манаграфічным даследаванні «Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930 гады». Вызначанай мэце падпарадкавана структура манаграфіі: сем яе раздзелаў прысвечаны разгляду праблем беларускага правапісу, нацыянальнай тэрміналогіі, маўленчага узусу, станаўленню айчыннага мовазнаўства і гісторыі мовы.

Ва ўводзінах да выдання С. М. Запрудскі вызначае пэўную розніцу ў падыходах да шляхоў станаўлення літаратурнай мовы на Беларусі: паводле яго меркавання, «1930-я гг. адносна папярэдніх 1920-х гг. выглядаюць у пэўнай меры як “рэвізіянісцкія”, накіраваныя на адыход, своеасабліваю “адмену” ранейшых падыходаў і тэндэнцый» (с. 4). Паколькі значнае месца ў манаграфіі займае аналіз прац па гісторыі беларускага мовазнаўства і беларускай літаратурнай мовы, асабліва спадчыны такіх айчынных і замежных вучоных, як Л. М. Шакун, І. К. Германовіч, І. І. Крамко, А. К. Юрэвіч, А. І. Яновіч, А. Я. Баханкоў, М. В. Абабурка, П. Вэкслер, створаных у розныя гістарычныя перыяды і ў рознай палітычнай сітуацыі, то аўтару проста неабходна вызначыць сваю прынцыповую пазіцыю адносна многіх пытанняў.

Таму С. М. Запрудскі заўважае, што «даследаванне беларускай лінгвістыкі і беларускай літаратурнай мовы 1920–1930-х гг. можа лічыцца асабліва плённым у сучаснай сітуацыі, калі не дзейнічаюць шматлікія ідэалагічныя забароны ранейшых часоў, калі істотна змяніліся ў лепшы бок даследчыцкія магчымасці» (с. 5). Менавіта з пазіцыі сённяшняга часу зусім інакш уяўляецца ўзуальнае выкарыстанне ў 1920–30-х гг. некаторых лексічных беларускіх адзінак, іх графічнае, граматычнае, інтанацыйнае аблічча і стылістычная кваліфікацыя (гл. раздз. 4, 7, дзе даследчык аналізуе бытаванне ва узусе 1920-х і 1930-х гг. вандроўных запазычанняў-калек, паланізмаў, словаўтваральных і акцэнталагічных варыянтаў, стылістычныя змены ў сінанімічных радах). На рэальных прыкладах мы бачым, як адбывалася рэдагаванне беларускімі пісьменнікамі мастацкіх твораў адпаведна з «сярэднім» узусам свайго часу» (с. 300): чарніла, карасін, насілле, пастаянны, ніякі замест атрамонт, газа, гвалт, сталы, жадны і інш. (с. 301–302).

Пачынаючы з 1990-х гг., у беларускім мовазнаўстве з’явілася значная колькасць прац па даследаванні культуры мовы, перакладной лексікаграфіі, гісторыі беларускай літаратурнай мовы і правапісу 1920-х гг. (гл. раздз. 2.1.6). Там жа згадваюцца і даследаванні ўказанай праблематыкі замежных вучоных – Г. Бідэра, А. Скапенкі, К. Вулхайзера (с. 67). Але асабліваю цікавасць, на наш погляд, маюць у манаграфіі звесткі пра ролю ў абмеркаванні моўных праблем такіх дзеячаў беларускага мовазнаўства, як Б. Тарашкевіч, Я. Лёсік, І. Воўк-Левановіч, Л. Цвяткоў, С. Некрашэвіч, якія некаторы час рэдка згадваліся, а то і зусім «забываліся» ў беларускай лінгвістыцы. Дастаткова прагледзець старонкі манаграфіі, прысвечаныя правапіснай праблематыцы і дыскусіі вакол яе, у якой удзельнічалі гэтыя вучоныя, як і Я. Карскі, У. Ігнатоўскі, П. Растаргуеў, У. Дубоўка, У. Бабарэка, Янка Купала, Якуб Колас, Змітрок Бядуля і іншыя аўтарытэтныя асобы ў беларускай навуцы і літаратуры, каб зразумець маштаб той працы, якую праводзілі названыя рупліўцы.

Увогуле манаграфія С. М. Запрудскага мае выразную сацыялінгвістычную скіраванасць, паколькі напоўнена звесткамі аб навукова-метадычным і публічным абмеркаванні праблем беларускага правапісу і культуры беларускай мовы. Бібліяграфічны спіс складаецца з 776 спасылак. Асобным спісам ідуць 7 старонак умоўных скарачэнняў (с. 358–364), якія, акрамя граматычных скарачэнняў, абазначаюць лексікаграфічныя, юрыдычныя, публіцыстычныя і навукова-метадычныя крыніцы.

Манаграфія С. М. Запрудскага «Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930 гады» змяшчае звесткі з гісторыі фарміравання і развіцця беларускай літаратурнай мовы, моўнага будаўніцтва на Беларусі, таму яна можа быць карыснай для студэнтаў філалагічных і журналісцкіх факультэтаў, гісторыкаў мовы, сацыялінгвістаў і ўсіх, каго цікавяць шляхі развіцця беларускай мовы.

І. І. Савіцкая,
кафедра сучаснай беларускай мовы